

SĂRBĂTORILE DE VARĂ

Lunile de vară: iunie, iulie și august conțin numeroase sărbători populare care, uneori, coincid cu cele religioase, cum e cazul cu (Drăgaica) Sânzienele, care se sărbătorește în 24 iunie, odată cu Nașterea Sfântului Proroc Ioan Botezătorul, despre care am vorbit într-un articol trecut; paparudele și (s)caloianul, cunoscute în toate regiunile locuite de români, sunt menționate pentru prima dată în Descrierea Moldovei, de Dimitrie Cantemir. Cele două obiceiuri erau o invocare a ploii, pentru înlăturarea secetei, ritual evident păgân (după cum aminteam într-un articol anterior, citându-l pe Mircea Eliade: Aspecte ale mitului, deși „creștinarea” divinităților și a miturilor „păgâne” a fost violent atacată de profeții Vechiului Testament și de-abia tolerată de biserică, ea se află în centrul vieții religioase a populațiilor rurale, mai ales al celor din Europa de sud-est). Iată cum descrie Dimitrie Cantemir paparudele: În vremea verii, când semănăturile sînt primejduite de secetă, oamenii de la țară îmbracă o copilă mai mică de zece ani cu o cămașă făcută din frunze de copaci și buruieni. Toate celelalte copile și copiii de aceeași vârstă o urmează și se duc jucînd și cîntînd prin împrejurimi; iar oriunde sosesc, babele au obicei de a le turna apă rece în cap. Prin alte locuri paparudele purtau și pe cap o coroană din rămurele înfrunzite împletite. Cei din jur cântau diverse incantații, una dintre ele începea astfel: Jucați paparudele,/ Să pornească ploile,/Să umple pătulele,/Paparudele!/ Să plouă cu ciurele,/ Ciurele, dărmonele,/ Să umple pătulele,/ Să se verse ploile,/ Să se umple gârlele,/ Ca să crească florile,/ Paparudele! ș.a.m.d., în timp ce fetița dansa. În ceea ce privește (s) caloianul, două cete de fetițe modelau o păpușă din lut pe care o îmbrăcau în straie țărănești și o așezau într-o cutiuță (simulând un sicriu) peste care puneau flori, coji de ouă roșii, plante frumos mirositoare, mai cu seamă busuioc, și îi dădeau drumul pe apă sau îngropau mortul cu un anumit ritual. Una dintre invocațiile Caloianului se încheia cu versurile: Caloiene-iene/Caloiene-iene/dute-n cer la Dumnezeu/ ca să plouă tot mereu,/ zilele/ și nopțile;/să dea drumul roadelor,/ roadelor noroadelor,/ ca să fie-mbelșugată/ țara toată, lumea toată. Alta, adresată Scaloianului începea după cum urmează: Iene, Iene, Scaloiene,/Iene, Iene, Scaloiene,/du-mi-te la Dumnezeu/ și te roagă tot mereu/să dea drumul cerului/ ca să curgă ploile,/ploile ca gârlele,/ nopțile și ziele/ și cu săptămânile,/ ca să crească apele/ să s-adepe,vitele,/ să se ude grânele, / grânele și oarzele,/meiul și fasolile/ cu toate legumile/ș.a.m.d.

O altă datină de la sfârșitul secerișului era Cununa, buzduganul sau crucea. Acest obicei avea loc în două cazuri, fie în gospodăria proprie, fiecare țăran, la sfârșitul seceratului, făcea o cunună din spice de grâu, pe care o uda, îndeplinind un anumit ritual împreună cu familia sa; fie datina era îndeplinită în cadrul clăcii, participând toți cei care luaseră parte la secerat. În ambele cazuri era credința că ritualul asigura rodnicia, fertilitatea pământului. Fetele împleteau o cunună de spice asemenea pieptănăturii ce se făcea fetei pentru ceremonia nupțială a nunții. Apoi, flăcăi și fete se îndreptau, cu alai mare, spre casa gazdei, oprindu-se pe la răspântii unde purtătoarea, sau purtătoarele de cunună, era udată cu apă, după care intrau în casă unde avea loc descântecul cununii. Iată cum începe unul dintre ele, din poezia obiceiurilor tradiționale, editată de Editura pentru literatură, BPT, 1967: Cununa de unde vine/ Multe clăi s-au tocmnit bine/ Și cu grâu și cu secară/ Și cu orz de primăvară./ Cununa trebuie udată/ Cu apă de la ciurgău, cu vin ars din făgădău./ Deschideți, oameni, poarta/ Că venim cu cununa, /.../. După terminarea urării, cununa luată de pe capul fetei era pusă pe masă, participanții mâncau bucatele pregătite și se-ncingea petrecerea.

Aceasta este descrierea pe care o face Ion Vlăduțiu, obiceiului, în Etnografia românească. De la Înălțare până de Rusalii joacă, după cum aflăm de la Tudor Pamfile, Sărbătorile la români, Călușarii. Mircea Eliade, în Istoria religiilor și ideilor religioase, prezentând ritualul dansului călușarilor, afirmă că numele dansului căluș e derivat de la românescul cal (latinul caballus). Iar despre originea acestui obicei, care este obscură, consideră că, oricum, în formele sale atestate în ultimele secole este cunoscut numai în România, ceea ce ne îndreptățește să-l considerăm drept o creație a culturii populare românești. Și, mai departe, ne informează că grupul din acest dans este format din șapte, nouă sau unsprezece tineri aleși și instruiți de un vătaf mai vârstnic.

Ei poartă toiege și săbii și mai au, în plus, un cap de cal cioplit din lemn și un „steag”, ierburi de leac atârinate în vârful unei prăjini/.../ (pentru că se crede că ar avea calități de tămăduitori ai bolilor. n. ns.); unul dintre călușari, numit „Mutul” sau „Mascatul”, are un rol deosebit de al celorlalți membri ai cetei. În afară de faptul că nu vorbește, după cum îi este denumirea, el împlinește prin dans un repertoriu care stârnește râsul. Grupul respectiv este instruit timp de 2-3 săptămâni, într-un loc izolat. După ce au fost acceptați de vătaful cetei, călușarii se adună într-un loc tainic, în ajunul Rusaliilor, cu mâinile pe „steag”, și jură să păzească rânduielile și obiceiurile grupului, să se aibă ca frații, să fie caști în următoarele nouă (sau douăsprezece sau paisprezece) zile, să nu vorbească nimănui despre ceea ce văd sau aud, să se supună vătafului. Când jură, călușarii cer ocrotirea Împărătesei Zânelor, Irodiada, își ridică ciomegele în aer, apoi le lovesc unul de altul. Tudor Pamfile susține că în tot timpul desfășurării acestei datini ei colindă satele cu ritualul lor și dorm numai în biserici, ca să nu fie chinuiți de zâne, sau, după cum le spun ei, Frumoasele. Când se întâlnesc două cete de călușari, ele trebuie să se lupte, iar cei învinși trebuie să se supună timp de nouă ani învingătorilor. Dar ce ne mărturisește mai departe T. Pamfile este deosebit de interesant: De se întâmplă ca în lupta aceasta să rămână vreun mort de o parte sau alta, în acest caz nu se începe judecată, nici judecătorul nu urmărește pe făptuitor. Dimitrie Cantemir, în Descrierea Moldovei, prezintă astfel călușarii:... se adună o dată pe an și se îmbracă în straie femeiești. În cap își pun cunună împletită din pelin și împodobită cu flori, vorbesc ca femeile și, ca să nu se cunoască, își

acoperă obrazul cu pânză albă (informații care nu mai sunt confirmate în secolul XIX, după cum afirmă Mircea Eliade). Tot Dimitrie Cantemir susține că ei știu mai bine de o sută de dansuri diferite, unele atât de extraordinare, încât dansatorii aproape că nu ating pământul, de parcă ar zbura.

Moșii – Amintirea moșilor și babelor ca semizei ai mitologiei române a fost și este încă perpetuată prin transfigurarea lor festivă la sărbătorile de peste an (solstițiale și echinoxiale) în rituri, ceremonii și cortegii viale, iar în ultimul secol și în mascarade sătești (Romulus Vulcănescu, Mitologie română). Iar etnograful și folcloristul român cel mai autorizat, Simeon Fl. Marian, distinge trei categorii de moși: una care înglobează prin nume și structură funcțională un caracter arhaic; alta care înglobează făpturile mitice cu o tentă paleocreștină și alta mixtă care prezintă caractere incerte, ambigue, după cum consideră Vulcănescu. Din categoria arhaică fac parte și Moșii de Sângeorge, Moșii de Sântilie, Moșii de Sfânta Maria Mare și Moșii de Sănmedru, deși poartă nume creștine. Unele datini funerare consacrate moșilor au fost dublate de urcări pe munte, cum ar fi Târgul de pe Muntele Găina, inițial la Moșii de Sântilie sau cei de pe Muntele Ceahlău, de Sfânta Maria Mare (15 august). Târgurile au avut un rol important în apropierea și menținerea legăturilor dintre populația din zone diferite. Unele dintre ele se țineau săptămânal, altele anual, în anumite localități, cum sunt cele amintite mai sus. Aici se adunau oameni de la depărtări mai mari pentru a-și vinde produsele dar și pentru a se distra. Pe lângă funcția economico-culturală, aceste Târguri contribuiau și la intrarea în contact a unor oameni care altfel nu aveau ocazia să se cunoască. Ele continuau rolul vestitelor nedei din vechime care se țineau pe plaiurile Carpaților, până la începutul secolului XX, și unde se aduna populația de pe ambele versante ale Carpaților: agricultori, crescători de animale, meșteșugari, precum și ciobanii de la stânele din munții din preajma plaiului unde avea loc sărbătoarea. Mai importantă decât schimbul de mărfuri care avea loc era petrecerea la care participau toți cei prezenți, care jucau și petreceau până seara târziu.

Sărbătoarea de Sfântă-Maria-Mare este legată și de alte datini decât târgul. Dimineața, în unele sate, femeile merg la biserică și împart struguri la săraci pentru sufletul morților, prin alte sate se dau prune coapte. Prin Bucovina și prin părțile Moldovei de sus, gospodinele aduc la biserică faguri de miere, după cum semnalează S.Fl.Marian, în Înzmormântarea. Cu acest prilej merg și la cimitire să-și tămâieze morții. Praznice pentru morți nu se fac în această zi, ci sâmbăta dinainte sau a doua zi după Sântă-Mărie, mai cu seamă pentru cei morți înecați, arși, mâncați de lupi sau alte morți năprasnice.

Peste zi, se fac hore în sate: tineretul joacă, iar bătrânii și copiii bat nucii pe la vii, câmpuri sau grădini. Târgul de fete de pe muntele Găina din Munții Apuseni și Târgul Sărutului de la Călineasa fac parte dintre cele mai vestite, așa că se găsesc descrieri mai amănunțite despre ele: Pitorescul acestor târguri este de nedescris. Pe lângă funcția economică ce o au, în sensul general al cuvântului, aceste două târguri menționate au avut și aspecte proprii.

Pe muntele Găina se aduna anual populația unor zone cu sate dispersate. Veneau de obicei locuitori din satele din Alba, Arad, Bihor, Hunedoara, Turda, Câmpeni, adică din satele învecinate cu muntele unde se ținea târgul. Aici se vindeau obiecte din lemn, de lut, cojoace, piei, mărunțișuri, băuturi,

mâncare. O notă aparte o dau acestui târg jocurile, petrecerile cu caracter popular ce au loc cu acest prilej. Grupuri, grupuri, locuitorii din diverse zone își joacă jocurile lor favorite, caracteristice zonei respective.

Astfel apare, ca într-un tablou feeric, varietatea jocului, bogăția costumului și frumusețea cântecului popular (Ion Vlăduțiu, Etnografia românească).

Aceste petreceri care urmau după schimbul de mărfuri, în care erau prezentate producțiile folclorice specifice fiecărui colțișor în parte, contribuiau la mai largă lor circulație. T. Pamfile, citând din Frâncu-Candrea, Românii din Munții Apuseni (Moții), scrie: La târgul din Găina, care seamănă cu nedeiele din țara Hațegului sau mai bine zis cu târgul fetei ce se ține la Bobotează la Recea din țara Făgărașului, sau cu cel de Sântă-Maria din Teiuș, de pe vatra Mureșului, ori cu cel de la Ispas din Blaj, se fac, ca de obicei, cunoștințe între feciori și fete din care rezultă și câte o căsătorie între un crișan cu o moață, niciodată însă între un moț cu o crișană, fiindcă crișencele nu sunt așa de frumoase ca moațele.

BEATRICE KISELEFF

INDEPENDENȚA
ROMÂNĂ
*Independența
prin Cultură*